

АНАЛИЗ НА ОПРЕДЕЛЯЩИТЕ ФАКТОРИ И ТЕОРИЯ НА ПРОМЯНАТА, СВЪРЗАНИ С НАСИЛИЕТО СРЕЩУ ДЕЦА В БЪЛГАРИЯ

unite for
children

unicef

**АНАЛИЗ НА ОПРЕДЕЛЯЩИТЕ
ФАКТОРИ И ТЕОРИЯ НА ПРОМЯНАТА,
СВЪРЗАНИ С НАСИЛИЕТО
СРЕЩУ ДЕЦА В БЪЛГАРИЯ**

УНИЦЕФ
София, 2014 г.

Настоящият доклад е изготвен по задание на УНИЦЕФ България от Анжелик Джени. Изказаните в него становища и мнения са отговорност единствено на авторите и не отразяват непременно мненията и политиките на УНИЦЕФ. Докладът следва да бъде цитиран при всяко преиздаване на материала – целия или части от него.

АНАЛИЗ НА ОПРЕДЕЛЯЩИТЕ ФАКТОРИ И ТЕОРИЯ НА ПРОМЯНАТА, СВЪРЗАНИ С НАСИЛИЕТО СРЕЩУ ДЕЦА В БЪЛГАРИЯ

© 2014 Детски фонд на ООН (УНИЦЕФ)
декември 2014

Изисква се разрешение за възпроизвеждане на текстове от тази публикация. Моля, свържете се с отдел „Комуникации“, УНИЦЕФ България, тел: 02/ 9696 208

Детски фонд на ООН (УНИЦЕФ)
Бул. „Ал. Дондуков“ № 87, ет. 2
София 1504
България

Снимка на заглавната страница © UNICEF Bulgaria/2014

За повече информация, моля посетете страницата на УНИЦЕФ България на www.unicef.bg

Съдържание

1. Въведение	3
2. Концептуална рамка	3
3. Методика	5
4. Анализ	6
4.1. Общо описание на областите, така както се прилагат към проблематиката за закрилата на децата от насилие	7
4.2. Определения, показатели за резултатите и мерки за наблюдение на промяната	15
4.3. Пречки / Предизвикателства пред превенцията / интервенция в случаите на насилие над деца	20
4.4. Възможности и обещаващи практики	29
5. Обобщение и сфери на влияние	37
5.1 Подлежащи на промяна сфери на влияние	40
6. Подкрепа за съставните елементи на промяна: използване на концепциите от теорията на промяната за насърчаване на развитието на системата и подобряване на качеството при реакциите в случаите на насилие над деца	42
Използвана литература	47

1. Въведение

Насилието над децата има огромни последици за настоящето и бъдещето на една нация, защото ограничава възможностите, визията и социалното и емоционално благополучие на гражданите ѝ. България работи за закрилата на децата от насилие (ЗДН) на много равнища като подкрепя превенцията, ранната интервенция и терапевтичната помощ. Това се осъществява на различните равнища на управление с партньори от гражданското общество, научната общност и специалистите. Задачата, в рамките на която е изготвен настоящия доклад, е насочена към осигуряването на подкрепа на УНИЦЕФ и държавните структури, които са полагат усилия за подобряване на реакцията на системата в случаите на насилие над деца в България.

2. Концептуална рамка

За целите на настоящия доклад се прави разграничение между концепциите за „грижа за детето“, „благосъстояние на детето и „закрила на детето“, тъй като те представляват критични точки на въздействие, когато се разглежда една системна промяна. Грижата за детето е свързана с отглеждането; благосъстоянието на детето се отнася до благополучието на детето в обществото като цяло и се разглежда в рамката на правата на детето; закрилата на детето се отнася до конкретни случаи на риск, при които интервенцията на държавните структури от името на детето се основана задължително на приложимото законодателство.

За да бъде ефективна, една системата за закрила на детето трябва да бъде съобразена с три важни и взаимосвързани фактора: структури, професионална идеология и култура (Gilbert, 2011). Например, културата влияе на политическата философия, която от своя страна влияе на структурите, включително разпределението на ресурсите и оказването на подкрепа. По тази причина е задължително да се определи конкретният подход към закрилата на детето, прилаган в обществото от гледна точка на самата система. В исторически план има два главни подхода - закрилата на детето, което представлява по-скоро терапевтичен/интервениращ подход; и семейна услуга, която разчита на модела на превенция чрез подкрепа на семейство. Любопитно е, че не са установени разлики в процента на децата, които се извеждат от семейството между двете системи. (Freymond и Cameron, 2006 г.). Gilbert, Parton, и Skivenes, 2011 г. (стр. 255) илюстрират по-нова тенденция, която включва трети вариант: насочен към детето. Тяхната изчерпателна таблица прави тези сравнения, за да даде допълнителна яснота:

	Насочена към детето	Семейна услуга	Закрила на детето
Двигател за интервенцията	Потребностите на отделното дете от перспективата на настоящето и бъдещето; нуждата на обществото от здрави граждани, които имат принос	Семейната единица има нужда от помощ	Родителите negliжират и проявяват насилие към децата (малтретиране)
Роля на държавата/правителството	Патерналистична/дефамилитаризация: държавата поема ролята на родителя, но търси връщане към семейството за детето чрез приемната грижа/настаняване в семейство на роднини или близки/осиновяване	Родителска подкрепа; държавата се стреми да укрепи отношенията в семейството	Наказания: държавата действа като „пазител“, за да гарантира безопасността на детето
Рамка на проблема	Развитие на детето и неравни резултати за децата	Социална/психологическа (система, бедност, расизъм и др.)	Индивидуалистична/моралистична
Начин на интервенция	Ранна интервенция и регулаторна оценка/оценка на потребностите	Терапевтична оценка/оценка на потребностите	Законова/разследваща
Цел на интервенция	Насърчаване на благосъстоянието чрез социални инвестиции и/или равни възможности	Превенция/социално свързване	Закрила/намаляване на вредата
Отношения държава – родител	Заместващи/партньорски	Партньорство	Конфликтни
Баланс на правата	Права на децата/отговорност на родителите	Правата на родителите на семеен живот, с помощта на социалните работници	Правата на децата/родителите осигурявани със законови средства

(Gilbert, Parton, и Skivenes, 2011 г, стр.255)

Четири области следва да бъдат разгледани, когато се определя моделът, който да отговаря на конкретен културен контекст:

- 1) Концепциите на обществото за децата и семействата (какво мисли обществото за децата/семействата?);
- 2) Реалностите на ежедневието за семействата (кои са общите проблеми, с които се сблъскват семействата);
- 3) Съответствие (политиките и професионалните реакции съобразени ли са с тези реалности и очакванията на потребителите на услугите?); и

- 4) Власт и съвместна работа (има ли баланс между подкрепата за семействата и правомощията за упражняване на принуда на държавата?) Freymond & Cameron, 2006 г., стр. 290).

Освен това, според Gilbert, Parton и Skivenes (2011 г.), всички системи за закрила на детето са изправени пред общи предизвикателства, като напр.:

- 1) да работят под критичния поглед на обществото, включително предизвикателствата към квалификацията и качеството на специалистите, работещи на предна линия (което създава трудности при подбора и задържането на работа);
- 2) в резултат на това в повечето системи за благосъстоянието на децата се поставя по-голямо ударение върху мисленето за законите и системата, включително добавянето на повече основи на доказателства инструменти (мерки) и процедурни методики/наръчници; и
- 3) растящо признаване на проблема, поставен от расовите и етнически различия в системите за подобряване благосъстоянието на децата.

Независимо от това, идеална система е тази, в която насилието над деца лесно се разпознава и определя от повечето лица и получава отговор от система от специалисти, които работят за закрилата на детето и за предотвратяване на насилието над всички деца.

3. Методика

Данните бяха събрани от множество различни източници, като бяха ориентирани към посещенията на място, осъществени от консултанта в периода 4-12 юли 2014 г. Най-важните документи, предоставени на консултанта от УНИЦЕФ и партньорите на организацията по дейностите, свързани с насилието над деца, бяха прегледани преди посещенията на място, с цел съответната информация да бъде използвана за подготовка на въпросите за интервютата и определяне на областите на проучване. Посещенията в страната бяха осъществени в периода 7–11 юли 2014 г., като включваха посещения в различни местни доставчици на услуги и министерства. Във всяко от населените места бяха интервюирани основните заинтересовани страни. В хода на проведените разговори се установи необходимост от преглед на допълнителни документи, което беше направено след посещенията. В приложение А е даден списък на прегледаните документи с кратки анотации.

Методиката на проекта използва рамката за анализ на определящите фактори, предоставена от УНИЦЕФ, която определя основните аспекти на планирането и дейностите на една програма, свързани с конкретни фактори, които имат отношение към:

- 1) благоприятната среда,
- 2) предлагане на подходящите и необходими ресурси;
- 3) търсенето на услуги и резултати, и
- 4) въпросите на качеството.

В рамките на тези различни фактори има под-категории, които трябва да бъдат взети предвид при прегледа на програмата с цел оценка на цялостното функциониране на системата.

Наблюденията и бележките от интервютата бяха съчетани с констатациите от прегледа на документи, което осигури основата за първоначалния Анализ на определящите фактори, който след това беше представен в чернова на всички интервюирани заинтересовани страни. Това беше последвано от второ посещение в страната, по време на което беше проведен семинар за преглед на Анализа на определящите фактори и беше получена допълнителна обратна информация. Данните от тези източници са използвани в таблиците и рамката, показана по-долу.

По време на посвещенията и информационните срещи с УНИЦЕФ, консултантът имаше възможност да оцени актуалното състояние на системата, да установи какви са отношенията между различните организации, както и ролите и лицата, които работят в системата, и да идентифицира основните пречки, пропуски и силни страни на дейностите и структурите, с цел оказването на подкрепа за програмирането на ЗДН в страната. Приложение Б включва списъка на организациите, с които са проведени консултации и ръководството за интервютата, използвано за формулиране на въпросите. . Преглед на резултатите от семинарите и обучението, проведени по време на второто посещение в страната е представен в Приложение В.

4. Анализ

Следващите таблици са изготвени, за да представят последователно Анализа на определящите фактори, който започва с разбирането на проблема във всяка категорийна област, последвано от описание на показателите и мерките, водещо до откриване на пречките и идентифициране на обещаващи практики и бъдещия фокус за УНИЦЕФ.

Таблиците по-долу представят данни, свързани с Анализа на определящите фактори, заедно с определенията и критериите за включване. Първата таблица включва общ преглед на констатациите, докато следващите раздели отразяват конкретните критерии, очертани в рамката на Анализа на определящите фактори. В курсив са представени цитатите от разговорите с различни участници и по време на семинара, с цел да се осигури контекст.

4.1. Общо описание на областите, така както се прилагат към проблематиката за закрилата на децата от насилие

Област	Определящ фактор	Описание
<p>Благоприятна среда (социални, политически, бюджетни и институционални определящи фактори, необходими за постигане на резултати за децата)</p>	<p>Социални норми (специфични за конкретния контекст правила/поведение, което хората следват, тъй като вярват, че другите очакват това от тях)</p>	<p>Социалната история от годините, прекарани по време на комунизма, е оставила реални остатъчни притеснения за контрола на държава над живота на семействата и трайното чувство за социална несправедливост и липсата на доверие в държавните системи (като правосъдие и здравеопазване). Това са важни идеологически принципи, към които човек трябва да бъде чувствителен, когато разглежда една система за закрила на детето, която разчита хората да „подават сигнали за своите съседи“, в случаите на злоупотреба с деца. Тези преживявания също се свързват с твърденията относно „културата на наказание“, разпространена в обществото.</p> <p>Социалните норми в България започват да се отдалечават от приемането на насилието над деца в каквато и да е форма, въпреки че тормозът и телесните наказания все още са широко разпространени. По данни от едно неотдавнашно проучване, финансирано от Фондация Оук 39% от родителите в България са заявили, че биха ударили дето си. Изследователите смятат, че този процент е нисък и в действителност би бил по-висок (други източници цитират 68% в полза на телесното наказание), което показва, че вероятно участниците са съобразили отговорите си с желаните социални норми, което показва разбиране, че удрянето на деца е социално неприемливо. Според анализите на ДАЗД, 77,4% от случаите на насилие над деца са в семейна среда. Вероятно това е свързано с неподходяща грижа или налагане на дисциплина. Това проучване също така показва, че в рамките на една година мерките за закрила на детето са се увеличили с 22% - знак, че нагласите се променят и системата реагира.</p> <p>УНИЦЕФ започна провеждането на дългосрочна кампания за повишаване на информираността по проблемите на насилието над деца „Да превърнем невидимото във видимо“, но осъзнаването на значимостта им продължава да се извежда като основен проблем от хората, които бяха интервюирани, което предполага, че моментът е подходящ и за друга разяснителна кампания. Въпреки че медиите се включват в обществените кампании (например кампанията на УНИЦЕФ „Семейство за всяко дете“ и кампанията на ИСДП „Престъпни ласки“, (http://www.canee.net/bulgaria/bad_touch_campaign_in_bulgaria), и</p>

Област	Определящ фактор	Описание
		<p>кампанията „Добър родител, добър старт“ (http://www.canee.net/files/Outcome%20of%20the%20campaign%20Protect%20me%20I%20small%20in%20Bulgaria.pdf), подкрепена от фондация Оук), продължава да има нужда от просвещаване на широката общественост по въпросите за закрилата на децата от насилието, както и за детското развитие - много от участниците напр. споделиха, че според актуалната в момента система от социални вярвания децата често лъжат. В допълнение, случаите на насилие над деца, за които съобщават медиите, продължават да водят до проблеми, тъй като медиите са най-често се фокусират върху търсенето на виновник, а обикновено за такъв се обявяват социалните работници, които работят по случая - или са виновни че не правят нищо или за това, че правят твърде много.</p>
	<p>Законодателство/ политика (включва закони, съдебни органи, вземане съдебни решения - набори от принципи и дългосрочни цели, които стоят в основата на създаването на правила и насоки, които направляват цялостното планиране и развитие</p>	<p>Налице са редица много важни законодателни и политически компоненти, за които се приема, че са в основата на една ефективна система за предотвратяване на насилието над деца. Те включват: Закона за социалното подпомагане, Кодекса за социално осигуряване, Закона за семейните помощи за деца, Закона за интеграция на хората с увреждания, Закона за закрила на детето, Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, Закона за защита срещу домашното насилие, Националната стратегия: „Визия за деинституционализация на децата в Република България документ“ - политически документ, Национална стратегия за детето 2008-2018 и Националния план за превенция на насилието над деца 2012-2014 г. Последните два документа съдържат ключови оперативни цели и дейности, насочени към осигуряване на благосъстоянието на децата в България и закрилата им от насилие/злоупотреба. Въпросите, свързани с децата се регулират в няколко законодателни акта, което се превръща в проблем, когато се стига до прилагането им, тъй като те не са синхронизирани, а в момента. Наказателният кодекс има върховенство над гражданскоправните въпроси, какъвто е закрилата на детето. В допълнение, много специалисти нямат необходимата информация и обучение по действащото законодателство, за да се гарантира спазването и прилагането на подходи, съобразени с най-добрите практики. Сред стремежите на част от хората, работещи в сферата на детското правосъдие е възможността да им бъде даден шанс да предложат по-широк спектър</p>

Област	Определящ фактор	Описание
		<p>от мерки за младите правонарушители, включително изменение на законодателството.</p> <p>Неотдавна Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) въведе координационен механизъм. До този момент към него са се присъединили 10 агенции и той се прилага на местно равнище във всяка община. Този механизъм включва ежегоден мониторинг, който се осъществява със специален набор инструменти, предоставящи обучение и информация (с помощта на информационни карти) на организациите. Наред с това се провеждат редовни и целеви разследвания (на място, както и проучване по документи, за да се събере обратна информация) на институционално равнище. Те успяха да изготвят актуална карта на ефективността във включените области. Изготвят се годишни мониторингови доклади, които са на разположение. Това е и органът, който отговаря за налагането на санкции (глоби) за неспазване на законодателството за отчитане. Служителите на ДАЗД определиха непосредственото въздействие на тази практика като много ефикасно за насърчаване на промяната.</p> <p>В момента няма национален регистър за закрила на детето - но други инициативи доказват, че правителството има възможности. В момента съществува Методика за управление на случай за закрила на дете в риск от ОЗД, но практиките за прилагане остават неясни. Освен това, продължава да има опасения относно слабото равнище на прилагане на Закона за домашното насилие, което също трябва да се разбере, за да се направи опит за промяна.</p>
	<p>Бюджет/разходи (разпределение и усвояване на необходимите ресурси, които са от решаващо значение за постигане на желаните резултати)</p>	<p>Във всеки разговор със заинтересованите страни като сериозна пречка многократно беше изтъквана липсата на ресурси за оптимизиране на реакциите в отговор на насилието над деца, включително липсата на достатъчно възнаграждение за социалните работници и базисни ресурси, за да се гарантира тяхната ефективност (например, оперативните разходи, като например, хартия и тонер). Направени са значителни инвестиции в социалните структури (новата система за закрила на детето, е пример за това), но въпреки това непрекъснато има нужда от разработването на по-ефективни средства за подкрепа на разрастващата се социална програма.</p> <p>В страната има многобройни социални услуги. Една от най-големите неправителствени организации, предоставящи услуги за деца, жертви на насилие е</p>

Област	Определящ фактор	Описание
		<p>Фондация „Асоциация Анимус“, в която; работят 75-80 служители, които са заети във всички услуги, които те управляват, и които са с годишен бюджет в размер на ½ милиона евро. Една обещаваща програма за следдипломна квалификация в партньорство между Анимус и факултета по социална работа на Университета е била прекратена, тъй като не е била жизнеспособна от финансова гледна точка, но би могла да бъде важен механизъм за осигуряване на възможност за практическо обучение за студентите.</p> <p>Има семейни помощи за деца, които са централизирани по реда на Закона за социално подпомагане (2003 г.) и се администрират от Агенцията за социално подпомагане (АСП).</p>
	<p>Управление/координация (главни и измерими прояви за оценка и наблюдение на доброто управление, което прави възможно предоставянето на основни услуги)</p>	<p>Сегашната система е разпръсната в различни юрисдикции с функции, изпълнявани от социални работници, служители в здравеопазването, образованието, наказателното правораздаване и правоприлагането.</p> <p>Дирекция „Закрила на детето“ на Агенцията за социално подпомагане (АСП) подпомага методически отделите за закрила на детето (ОЗД). Има териториални звена на общинско равнище, които имат задача да проучват всички сигнали, и които отговарят за свикване на мултидисциплинарния екип (МДЕ) всеки път, когато постъпи сигнал; в идеалния случай в рамките на 24 часа. Информацията от ОЗД е, че по 35 409 сигнала за деца в риск са били отворени 3605 случая. (Това изисква по-задълбочен анализ, за да се гарантира, че няма пропуснати случаи поради ниска квалификация за провеждане на интервюта или поради друг проблем с разследването на сигналите.)</p> <p>Секторът „Детска престъпност“ на МВР ръководи работата на 300 полицейски служители, които работят на терен и се занимават с превенция на детската престъпност, наблюдение на деца, които вече са извършили нарушения и закрилата на децата. Те разполагат със специални помещения в някои от полицейските управления за осигуряване на закрилата на децата. Прилагат се определени критерии: детето трябва да е жертва на престъпление (или в непосредствен риск, че може да бъде въввлечено в престъпление) или когато детето се е изгубило, намира се в безпомощно състояние или е оставено без надзор.</p> <p>Министерството на образованието и науката има отдел, който наблюдава децата, за които се приема, че са в риск и сте сезират ОЗД, ако тези деца са</p>

Област	Определящ фактор	Описание
		<p>неглижирани или имат нужда от подкрепа от социални услуги. Те също участват и в координационния механизъм, който включва свикване на МДЕ по случаите на насилие над деца.</p> <p>Съветът на децата към ДАЗД се състои от 28 деца - по един представител на децата от всяка административна област. Съветът заседава няколко пъти в годината, като информация от заседанията се публикува на интернет страницата на ДАЗД.</p>
<p>Предлагане (реален оперативен капацитет на съответните институции, действащи лица и системи, отговорни за предоставянето на услуги)</p>	<p>Наличие на най-необходимите материали (нужни за предоставяне на услуги на децата - включват подходящи и най-необходими запаси в „местата за предоставяне на услуги“)</p>	<p>Националната мрежа за децата е обединение на НПО (124), които работят по проблемите на децата, което показва, че съществува мрежа от услуги за семействата, макар и ограничени.</p> <p>Някои примери на наличните услуги: дневни центрове за деца с увреждания, приюти за деца на улицата, центрове за работа с деца на улицата (ЦРДУ), центрове за обществена подкрепа (ЦОП), звена „майка и бебе“ (ЗМБ), лични асистенти за деца, кризисни центрове, центрове за социална рехабилитация и интеграция (ЦСРИ), домовете за временно настаняване на малолетни и непълнолетни (ДВНМН) и защитени жилища (ЗЖ).</p> <p>Асоциация Анимус отговаря за Националната телефонна линия за деца (НТЛД) и те са я разработили доста добре, като броят на обажданията се увеличава всяка година. В момента има повече от 300 обаждания на ден (което е особено забележително, като се има предвид, че както изглежда тази услуга не се рекламира). Сега времето за изчакване е 10 минути, но може да достигне и до 15-30 мин. в зависимост от търсенето. Четиридесет процента от повикванията са свързани с деца от ромски произход, което може да означава, че това е най-достъпната услуга за това население. Служителите на НТЛД стават свидетели на тревожно нарастване на дела на децата, които не могат да говорят български език (само ромски или турски). Те предлагат услуги също и в „Травма център за деца и семейства“ (обслужва 50 деца на година), Кризисен център и Комплекс за социални услуги.</p> <p>Анимус управлява също и Център за обществена подкрепа и Звено майка и бебе (ЗМБ), които месечно обслужват 200 деца и техните семейства (само в София). Те също така осигуряват 4-5 професионални обучения годишно и супервизия.</p> <p>Шумен е една от областите, където се изпълняват програми на УНИЦЕФ (изпълняват се в 3 от 28-те</p>

Област	Определящ фактор	Описание
		<p>области в страната), като два примера за тези програми са:</p> <p>1) Патронажна услуга за домашни посещения при майки, която се състои от три „пакети” от услуги:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Универсална услуга - обикновено обща услуга, предоставяна на всички семейства 2. Услуга за жените със специфични проблеми: например трудности с кърменето и т.н., като услугата се предоставя толкова дълго, колкото продължава проблемът. 3. Допълнителна услуга: когато посещенията са по-интензивни - най-вече за високорискови и уязвими групи и обикновено изисква включването и на други институции – (съвместни срещи и т.н.) Услугата може да включва допълнителни посещения - до два пъти на ден. <p>В момента в тази програма са включени 1500 семейства.</p> <p>2) Семейно-консултативни центрове (СКЦ) са открит в края на 2011 г. и се намират в близост до местните ромски общности. Тези центрове се фокусират върху деца от 0-3 години, като част от усилията да се предотврати изоставянето (деинституционализация) като част от проекта на УНИЦЕФ: „Семейство за всяко дете”. Те са много успешни „можем да затворим входа към институциите” като той намали броя на бебета в дома от 107 до само 8. Центърът работи с общности, където negliжирането е много често срещано, както и ранните бракове (друга форма на насилие над 12-14 годишни момичета).</p> <p>„Последиците от проблема „деца раждат деца“ са млади жени със сериозни психични проблеми - особено в ромската общност“. Наред с това, насилието над жени (НЖ) е широко разпространено, а господстващото положение на свекървата в тези семейства повишава риска от предаване на нездравословни „традиционни“ практики за обгрижване на децата (като „осоляване” – поръсване на бебета със сол).</p> <p>Продължава да има сериозна липса на достатъчно варианти за приемна грижа (както за доброволна, така и за професионална). Настаняването в семейство на роднини или близки обаче се използва активно, което може да бъде положителен знак за децата, когато тези семейства мота да предложат оптимална среда.</p>

Област	Определящ фактор	Описание
	Достъпът до услуги с адекватно кадрово обезпечаване, съоръжения и информация (физически достъп на целевите групи до услугите, съоръженията и информационни центрове/лица, предоставящи информация - включва квалифициран персонал)	И двете, описани по-горе услуги, са единствени по рода си и са много ефективни поради своята мобилност, което им позволява да отидат директно в дома на майката и често са „първият контакт в 90% от случаите“. Съществува ясно изразена необходимост от тясно сътрудничество с местния ОЗД поради тежестта на част от случаите.
Търсене (отразява географски, финансови, социални и културни фактори, които улесняват/препятстват на целевата група да се възползва от услугите)	Финансов достъп (достъпност на услугите от финансова гледна точка за целевите групи - включва преки (такси) и непреки (транспорт) бариери)	Сегашната система на социални услуги в България се подкрепя от правителството, дарители и други агенции и услугите се ползват безплатно. Съществуват и варианти за частни услуги за допълнителна терапия/дейности, но е възможно те да са недостъпни за някои хора по финансови причини, особено за тези с ниски доходи.
	Културни практики и вярвания (признати социални роли и отговорности - допускания за причината и следствието - които могат да повлияят на желаните резултати/промени)	<i>„Каквото и да стане, виновен е ОЗД. Пряко е свързано с културата на налагане на наказания, въпреки доказателствата, че наказанието не винаги работи - това отчасти се дължи на историческия контекст на комунистическото минало и сегашните икономически трудности.“</i> Тази „култура на налагане на наказания“ се подхранва от убеждението, че децата, с които се занимава система за детско правосъдие си заслужават всичко, което им се случва – на тях не се гледа като на жертви. Това също така подхранва и суровото отношение към отделите за закрила на детето - те или не правят достатъчно, или правят твърде много.
	Непрекъснатост на използването (мярка за пълното и адекватно използване на услугите/приемането на практиките)	Проектът на УНИЦЕФ „Семейство за всяко дете“ демонстрира ефективен подход за деинституционализация и е ясно, че услуги като СКЦ, Патронажна услуга за майки (Център за майчино и детско здраве) и ЗМБ набират популярност. Увеличаването на броя на обажданията на Националната телефонна линия за деца също показва повишено осъзнаване и желание за намеса в най-добрия интерес на децата. Реакцията по тези случаи се координира още в началните етапи и в кратки срокове.

Област	Определящ фактор	Описание
<p>Качество</p>	<p>Качество (отнася се за спазването на минималните стандарти, които се определят от национални/международни норми за ефективно обслужване)</p>	<p>Международните стандарти (например Конвенцията за правата на детето) и възприемането им и превръщането им в национални и местни стандарти. Важно е да се отбележи, че за много от възможните сценарии има разработени стандарти, но спазването им е на ниско равнище. Бихме препоръчали повишаване на стандартите за обучение по социална работа (което ще доведе до подобряване на резултатите за децата, организацията като цяло, както и репутацията на социалните работници).</p> <p>Сегашните опити за включване на гласа на децата в тези процеси са обещаващи (напр. Съвета на децата към ДАЗД)</p> <p>Като цяло, качеството на услугата е неравномерно. Някои примери включват Шумен, където координационният механизъм изглежда постига положителни резултати - поне се възприема като ефективен от работниците в различните области.</p> <p>Предвидена е също и процедура за обжалване от страна на клиентите, което е важен компонент на ефективната услуга - все пак, как се осъществява този процес в момента не е ясно.</p>

4.2. Определения, показатели за резултатите и мерки за наблюдение на промяната

Следващият раздел включва конкретни определения, показатели за резултатите и мерките, свързани със системата, така като е структурирана в момента и както е отразено в анализа на определящите фактори.

Област	Определящ фактор	Определения	Показатели за постигнати резултати	Мерки
Благоприятна среда (социални, политически, бюджетни и институционални определящи фактори, необходими за постигане на резултати за децата)	Социални норми (специфични за конкретния контекст правила/поведение, което хората следват, тъй като вярват, че другите очакват това от тях)	Преобладаващи нагласи към насилието над децата и ролята на различните системи за подкрепа.	Докладвани промени в нагласите към дейностите, свързани с насилието на децата като телесно наказание, емоционално насилие, negliжиране.	Проучвания на общественото мнение Преглед на литературата Интервюта с представители на обществеността и професионалисти, които отразяват нагласите, вярванията и наблюдаваните практики Съобщения в медиите, които сочат признаци за обществен протест/подкрепа по въпроси от публичната политика, свързана със закрилата на децата от насилие (като законодателство, свързано с насилието над деца, специализация на социалните работници и др.) Наблюдение на базата данни, за да се илюстрират равнищата на подаване на сигнали напр.

Област	Определящ фактор	Определения	Показатели за постигнати резултати	Мерки
	Законодателство/политика (включва закони, съдебни органи, вземане съдебни решения - набори от принципи и дългосрочни цели, които стоят в основата на създаването на правила и насоки, които направляват цялостното планиране и развитие	Действащо законодателство и регулаторни рамки в подкрепа на закрилата на децата, подпомагане на терапията и ранната интервенция, и образователна подкрепа за ученици, за пълната им интеграция в обществото.	Въвеждане на ново законодателство (или изменения в действащото), политики и процедури, които да подпомагат превенцията на насилието над деца, ранната интервенция и терапията. Увеличен брой съобщения в медиите, както и публични изявления от страна на длъжностни лица в подкрепа на съществуващите политики и закони и осъждане на насилието над деца.	Управленски документи, правилници и съществуващи закони и политики. Годишни доклади за мониторинг на координационния механизъм на ДАЗД.
	Бюджет/разходи (разпределение и усвояване на необходимите ресурси, които са от решаващо значение за постигане на желаните резултати)	Текущи бюджетни средства за подкрепа на програмите за благосъстоянието и закрилата на детето в различните структури, които предоставят услуги като напр. полиция, образование, социални услуги и здравеопазване. По-специално увеличени семейни помощи за деца за насърчаване на благосъстоянието на децата в бедни семейства.	Приемане на бюджетни мерки за подкрепа програмите за закрила на децата от насилие - включително модели за подкрепа на семействата и интервенция за закрила на детето. Размер на средствата, отпуснати на програмите за закрила на децата от насилие (и съответното увеличение, намаление, процент от общия бюджет)	Бюджетни форми. По-ниски равнища на детска бедност. С увеличаване на публичните разходи за подкрепа на семействата обикновено се наблюдават съответстващи на това по-ниски равнища на малтретиране на деца.

Област	Определящ фактор	Определения	Показатели за постигнати резултати	Мерки
	Управление/ координация (главни и измерими прояви за оценка и наблюдение на доброто управление, което прави възможно предоставянето на основни услуги)	Въведени управленски механизми, които да подкрепят основните услуги и да координират предоставянето на грижи и услуги между различните доставчици	Координационните механизми функционират. Съществуват активни партньорства със споделена отговорност към благосъстоянието на децата в общността.	Споразумения за услуги, включително технически задания. Съвместни декларации за намеренията. Годишни доклади за мониторинг на координационния механизъм на ДАЗД. Годишен доклад на ОЗД.
Предлагане (реален оперативен капацитет на съответните институции, действащи лица и системи, отговорни за предоставянето на услуги)	Наличие на най-необходимите материали (нужни за предоставяне на услуги на децата - включват подходящи и най-необходими запаси в „местата за предоставяне на услуги“)	Основните услуги са въведени и се изпълняват по адекватен начин.	Самоотчет на ключови активи и инструменти. Листи на чакащите (или липса на такива), подходящо настаняване за децата в системата - и навременни процедури за тези настанявания.	Данни от изследването, наблюдение. Наблюдение на потребностите от услуги (напр. листи на чакащите, време на настаняване)
	Достъпът до услуги с адекватно кадрово обезпечаване, съоръжения и информация (физически достъп на целевите групи до услугите, съоръженията и информационни центрове/лица, предоставящи информация - включва квалифициран персонал)	Възможност за достъп на гражданите до услуги в тяхната общност и за получаване на подходящи грижи, информация и свързаните с тях услуги.	Докладвани равнища на образование, сравнение с международните стандарти/препоръчани най-добри практики. Повишени нива на грамотност. Достатъчно предлагане на необходимите специалисти по всяка дисциплина.	Данни от национални проучвания. Анкетни карти за удовлетвореност на клиентите. Професионални стандарти/квалификация за персонала.

Област	Определящ фактор	Определения	Показатели за постигнати резултати	Мерки
Търсене (отражава географски, финансови, социални и културни фактори, които улесняват/пречат на целевата група да се възползва от услугите)	Финансов достъп (достъпност на услугите от финансова гледна точка за целевите групи - включва преки (такси) и непреки (транспорт) бариери)	Финансова достъпност на услугите за населението. Разглеждане на въпроса услугите да се организирани така, че да са в рамките на финансовите възможности на семействата.	Обратна връзка от клиентите/самоотчитане, както и показатели, следени в агенции в общността. Достъп на клиентите до услугите.	Данни от национални проучвания. Анкетни карти за удовлетвореността на клиента. Равнища на използване на програмата.
	Културни практики и вярвания (признати социални роли и отговорности - допускания за причината и следствието - които могат да повлияят на желаните резултати/промени)	Културните практики се определят като действия, които се повтарят, споделят се с другите в една социална група, и в тях се влагат нормативни очаквания и значення или важност, които надхвърлят непосредствените цели на съответното действие. (Miller и Goodnow, 1995)	Професионалните и обществени самоотчетени нагласи, убеждения, поведение и знания по отношение насилието над деца. Медийни репортажи и коментари	Данни от ОЗД, като напр. подадени сигнали за случаи на насилие срещу деца; брой на случаите, в които е повдигнато обвинение; брой посещения от служителите от социалните услуги; брой семейства, които получават социални услуги поради проблеми с насилието над деца; брой деца в системата за грижи;
	Непрекъснатост на използването (мярка за пълното и адекватно използване на услугите/приемането на практиките)	Използване на услугите, промени в нагласите, спазване на стандартите от професионалистите.	Приемане на бюджетните мерки за подкрепа на програмите за закрила на децата от насилие.	Нещата, които да се очакват в бъдеще са промяна в равнището на откровеност пред патронажните сестри, повишени равнища на подаване на сигнали, степен на използване на услуги като СКЦ и ЗМБ.

Област	Определящ фактор	Определения	Показатели за постигнати резултати	Мерки
			Използване на услугите, промени в нагласите, спазване на стандартите от страна на професионалистите.	<p>Възможност да се наемат висококвалифицирани социални работници. Мнението за стойността на социалните работници се повишава.</p> <p>Промени в нагласите към правата на децата/възприемането на детството</p>
Качество	Качество (отнася се за спазването на минималните стандарти, които се определят от национални/международни норми за ефективно обслужване)	Възприеманата стойност на ресурсите, сравнения на ефективността с известните стандарти за грижа и терапия.	Стандартизирани практики, включително протоколи, насоки, наръчници за интервенция и т.н.	Докладвани резултати; процент рецидива за насилие; спад в инцидентите, свързани с насилие на деца; повишени равнища на отваряне на случаи, което се дължи например на повишените умения за ангажиране и провеждане на разследващи интервюта.

4.3. Пречки / Предизвикателства пред превенцията / интервенцията в случаите на насилие над деца

Основните пречки, идентифицирани в рамките на системата, са отразени в таблицата по-долу. Представени са детайли от прегледа по конкретни въпроси, включително преки цитати, където е възможно данните да се свържат с анализа на определящите фактори.

Област	Определящ фактор	Пречки/Предизвикателства
<p>Благоприятна среда (социални, политически, бюджетни и институционални определящи фактори, необходими за постигане на резултати за децата)</p>	<p>Социални норми (специфични за конкретния контекст правила/поведение, което хората следват, тъй като вярват, че другите очакват това от тях)</p>	<p><i>„Ще е необходима много силна политическа воля, за да бъдат включени децата в дневния ред. Ние нямаме културата да изслушваме детето.“</i></p> <p>Изграждане на доверие в децата - че те знаят доста неща, че те не лъжат, че те са самостоятелни личности, а не нечия собственост. Липса на механизми в социалните служби и съдилищата да се съобразяват с най-добрия интерес на детето. Трябва да се подобри начинът, по който се гледа на детето като част от семейната система. Те твърде често биват противопоставяни.</p> <p>Определението за „насилие“ продължава да бъде проблематично, защото не всеки разбира какво представлява „насилието над дете“ по един същия начин. Участниците неколккратно призоваха за повече работа за повишаване на обществената информираност по отношение насилието над деца, по-специално за по-трудните за разпознаване форми, като например negliжирането.</p> <p>Социалните норми през изминалото десетилетие са се променили в значителна степен в посока по-добро разбиране на проблематиката, свързана с „насилието над деца“, макар че е нужно още. Интервюираните участници продължиха да говорят за необходимостта от повишаване на общата информираност за разпространението на проблема и за необходимостта обществеността да разпознае насилието над децата като важен компонент. Участниците обаче, изтъкнаха също и необходимостта да се повиши информираността и познаването на проблема и сред другите специалисти, особено в сферата на образованието, полицията и наказателното правосъдие.</p> <p><i>„Някои райони са като средновековни села – ОЗД ги знаят много добре“.</i> Това заявление на членове на персонала на голяма организация се противопоставя на децентрализацията на ОЗД, поради мнението, че това няма да помогне за решаване на проблемите в конкретни територии.</p>

Област	Определящ фактор	Пречки/Предизвикателства
	<p>Законодателство/ политика (включва закони, съдебни органи, вземане съдебни решения - набори от принципи и дългосрочни цели, които стоят в основата на създаването на правила и насоки, които направляват цялостното планиране и развитие</p>	<p>„Трябва да мобилизираме държавните институции да си вършат работата, вместо го наричаме култура/традиция“ (членове на персонала на агенция, говорещи за необходимостта от съдебно преследване на браковете на деца)</p> <p>Проблемите на децата са включени в няколко законодателни акта, което се превръща в проблем, тъй като те не са синхронизирани и понастоящем Наказателният кодекс има върховенство над гражданскоправните въпроси, какъвто е закрилата на детето. Наред с това много специалисти не са достатъчно добре информирани и обучени по съответното действащо законодателство, за да гарантират спазването на нормативната база и прилагането на подхода на най-добрите практики. Съдиите искат по-широк спектър от мерки за младите правонарушители. За това са необходими промени в законодателството, което не е невъзможно. Потенциалните законодателни промени обаче, ще изискват кворум и постигане на съгласие, което е проблематично. Статистиката и свидетелствата от практиката показват, че жертвите на насилие, често сами се превръщат в насилници. В крайна сметка настаняването на младите правонарушители във възпитателни институции е нещо, което трябва да се избягва, ако е възможно. Санкциите и присъдите са много ограничени от гледна точка на разнообразие. Осъждането на пробация също е възможно, но се прилага много ограничено/рядко. Има желание да се осигури някакъв вид социална услуга за последващи действия като превантивна мярка след издаването на присъдата. Полезно би било да се проведе обучение на юристи по въпросите на закрилата на детето. От полицията се колебаят да издават заповеди за закрила на дете, което също показва проблеми с обучението.</p> <p>Опасения, че няма механизъм за сигнализиране за деца в конфликт със закона, преди те да достигнат възрастта за носене на отговорност. Тези деца често са известни на полицията в продължение на години преди навършване на възрастта за носене на отговорност - те изпращат доклади до Местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (МКБППМН), в които има представител</p>

Област	Определящ фактор	Пречки/Предизвикателства
		<p>ОЗД; което предполага, че това е пропуснатата възможност за ранна интервенция и превенция. Понастоящем няма статистически данни, от които да се прецени колко ефективна е дейността на МКБППМН.</p> <p>Законът за защита от домашното насилие не се прилага за ефективното извеждане на извършителите от дома преди да се изведат жертвите. Проблем представляват и продължителните съдебни процеси.</p> <p>Социалните работници от ОЗД не се признават като авторитет - системата е много млада и не е имала достатъчно време да се изгради репутация и авторитет. Те нямат дори и правна помощ (необходима за цялата юридическа дейност по закрилата на детето); например, за попълване на молби за ограничаване на родителски права. В някои ОЗД има юристи - но не навсякъде.</p> <p>Опасенията бяха повдигнати за приблизително 280-те деца, които в момента пребивават в корекционни заведения – настанени там по решение на МКБППМН, които са на местно равнище. Тези деца остават по същество незащитени и ежедневно са подложени на насилие, а нямат подкрепа. Повечето хора смятат, че там им е мястото и заслужават всичко, което им се случва (като част от този манталитет в подкрепа на налагането на наказания), което създава проблеми за въвеждането на по-нататъшни промени.</p>
	<p>Бюджет/разходи (разпределение и усвояване на необходимите ресурси, които са от решаващо значение за постигане на желаните резултати)</p>	<p><i>„Превенцията не е приоритет - няма устойчиво финансиране.“</i></p> <p>Полицията има толкова малък бюджет - няма персонал и ресурси, за да си върши работата – ДСП имат строги ограничения – в ОЗД има недостиг на персонал („Не разполагат с кола – използват колата на ДСП, но често за колата няма бензин! „)</p> <p>По време на интервюта стана дума за много на брой успешни/обещаващи програми, които са спрени поради липса на финансиране за продължаване на дейността им.</p>

Област	Определящ фактор	Пречки/Предизвикателства
	<p>Управление/координация (главни и измерими прояви за оценка и наблюдение на доброто управление, което прави възможно предоставянето на основни услуги)</p>	<p>„От гледна точка на структурата всичко е налице, но на практика не работи.“</p> <p>На теория в рамките на 24 часа от получаването на сигнала трябва да се свика среща на МДЕ. Обратна връзка от заинтересованите страни по този въпрос беше разнородна, т.е. те имаха съмнения дали на практика това наистина се случва на всички места. Изглежда, че дори ако това в момента съществува, то при очакваното увеличение на сигналите (което би съответствало на всяка обществена кампания за повишаване на осведомеността) биха се създали известни затруднения за системата. Вече бяха изразени опасения относно липсата на ангажираност от страна на ключови сектори - по-специално представители на здравеопазването и образованието. Това съвпада с опасенията, че междусекторното сътрудничество между здравеопазване, образование и социални услуги е много слабо. Затруднения се забелязват в цялата система, особено по отношение на подаването на сигнали. Както беше отбелязано всеки орган изглежда има различни механизми за сигнализиране, формуляри, протоколи и процедури и няма системни средства за сравнение или комуникация между тях. Например ОЗД разбират за един случай от медиите преди да получат доклада за него от полицията. Това е пример за затруднения в механизма за комуникация и административните процедури, свързани с докладването на сигналите. Това се потвърждава и от представители на образователната система, които заявяват, че често се опитват да разрешат случаи на насилие над деца в рамките на училището, без да подават сигнал в ОЗД. Въпреки, че са наясно със задължението да подадат сигнал, те смятат, че ОЗД не реагират и затова учителите се отказват и вземат нещата в свои ръце. Системата в момента не е структурирана по начин, който да възлага на една структура правомощията за координация или отговорността да извършва последващи оценки или да изготвя доклади за напредъка по случая в цялата система. Образованието, наказателното правосъдие, здравеопазването и услугите за повишаване благосъстоянието на детето, всички те работят самостоятелно и имат свои собствени системи за</p>

Област	Определящ фактор	Пречки/Предизвикателства
		<p>докладване и поддържане на документацията. В резултат на това случаи се губят или не се насочват правилно, има ненужно и продължително забавяне на осигуряването на подходящата грижа за детето, или някои случаи напълно изчезват. За подобряване на комуникацията се разработват в писмен вид ясни ангажименти/роли за всяка заинтересована страна в процеса.</p>
<p>Предлагане (реален оперативен капацитет на съответните институции, действащи лица и системи, отговорни за предоставянето на услуги)</p>	<p>Наличие на най-необходимите материали (нужни за предоставяне на услуги на децата - включват подходящи и най-необходими запаси в „местата за предоставяне на услуги“)</p>	<p>Беше споделена определена загриженост за липса на услуги - а в някои случаи, липса на информация за съществуващите услуги (терапия и заместваща грижа, както и места, където да ходят децата), както и за капацитета на социалните работници и другите специалисти да разпознават насилието и да се намесват в случаи на насилие. Деинституционализацията продължава да оказва влияние, тъй като необходимостта от места за кризисно настаняване и от домове за децата за по-дългосрочно настаняване, продължава да поставя предизвикателства пред системата. Има разнородна група деца, които изискват множество услуги, и продължават да оказва натиск върху системата. Все още е трудно да се определи целевата група: децата, които могат да бъдат реинтегрирани с осигуряване на подкрепящи услуги или децата, които трябва да бъдат трайно изведени.</p> <p>Определението за „насилие над дете“ включва физическо, психическо и сексуално насилие - включително проституция и трафик на хора, както и negliжиране. Кризисните центрове могат да бъдат ефективни, но що се отнася до интервенцията, необходимо е да се обърне внимание на сроковете за настаняване. Напр. продължителността на престоя би е трябвало да е 3 месеца, но според работещите в системата е почти невъзможно в рамките на този период да се завършат всички административни процедури, за да се подкрепи излизането и настаняването на детето на по-подходящо място. „Когато услугата бъде продължена за повече от 3 месеца, тогава тя вече не е истински кризисен център – превръща се в институция.“</p>

Област	Определящ фактор	Пречки/Предизвикателства
		<p>По време на интервютата със служители в различните структури, бяха изразени опасения за това доколко са налице необходимите ресурси, за да се осигури допълнителен обучен, квалифициран персонал, който да работи по проблемите, свързани с насилието над деца.</p> <p>Например: В един район има само един полицейски служител за няколко села – той е с ограничено работното време, няма кола, няма бензин, има реална опасност за социалните работници, които работят в този район - няма реална защита от заплахите на извършителя, които често са съвсем реални. Социалните работници са ключов компонент, но те се нуждаят от ресурси. Те не разполагат с основни ресурси, за да си вършат работата - обучение, супервизии и т.н. Бяха споделени проблеми с базисната инфраструктура, като напр. липса на достатъчно тонер или дори хартия за отпечатване на докладите и т.н.</p>
	<p>Достъпът до услуги с адекватно кадрово обезпечаване, съоръжения и информация (физически достъп на целевите групи до услугите, съоръженията и информационни центрове/лица, предоставящи информация - включва квалифициран персонал)</p>	<p><i>„Правомощия се дават само на хора, които са висококвалифицирани – ето защо те [говорейки за социалните работници] не са стигнали доникъде в тази професия/система.“</i></p> <p>Участниците споделиха, че социалните работници са претоварени, подценявани и не се ползват с уважение в системата. Ниското заплащане, ниският престиж, голямото работно натоварване, съчетано ниско входно образователно равнище на тези, които работят в системата е създавало серия от проблеми за специалистите, работещи в системата за закрила на детето. От ОЗД цитираха данни за 35 409 сигнала, по които са работили 835 социални работници, като няма стандарт за работното натоварване. Обученията се организират на централно равнище и изглежда съществуват опасения от гледна точка на обхвата и по-конкретно относно това кой какво обучение получава, което съчетано с голямото текучество създава проблеми. Проблем е също и липсата на официални процедури за супервизия. В момента социалната работа се приема за професия с нисък статус. Трудно е да се привлекат и задържат таланти служители.</p> <p>Един пример за това е , че има 12 кризисни центъра, които функционират в рамките на 28-те области – като в нито един от тях няма специалисти, обучени да правят експертна медицинска оценка на случаите на насилие над деца.</p>

Област	Определящ фактор	Пречки/Предизвикателства
		<p>От Националната телефонна линия за деца смятат, че са вход към системата за закрила на детето, но нямат подходящото програмно осигуряване за проследяване на историята на детето - нямат подходящата система за регистрация на случаите.</p> <p>Системата на здравеопазването също не улеснява работата, тъй като се повтаря ситуацията с майките с проблеми с психичното здраве. На децата се нанасят вреди поради невъзможността за достъп до така необходимите психично-здравни услуги за жени. За илюстрация на гледната точка на участниците е даден пример с един неотдавнашен случай на следродилна психоза.</p>
<p>Търсене (отражава географски, финансови, социални и културни фактори, които улесняват/пречат на целевата група да се възползва от услугите)</p>	<p>Финансов достъп (достъпност на услугите от финансова гледна точка за целевите групи - включва преки (такси) и непреки (транспорт) бариери)</p>	<p><i>„Мечтата ми е, когато правя домашни посещения, да не виждам гладуващи деца.“</i></p> <p>При сегашната система социалното подпомагане се отпуска на човек / семейство – като помощите не са достатъчни за удовлетворяване на основните потребности. Въпреки че таксите за повечето услуги са ниски или услугите са безплатни, което премахва пречките пред родителите, ограничените средства за необходимите специалисти на терен обаче, ограничават в известна степен достъпа до някои семейства.</p> <p>Тази нарастваща бедност допринася за липсата на родителски капацитет, който да отговори и да удовлетвори потребностите на децата. Наред с това, високите равнища на неграмотност, както и липсата на документи (лични карти) пречи на хората да получат държавна подкрепа (семеини помощи) и услуги (евентуално здравни грижи и образование), като всички те се приемат като защитни фактори за превенция на насилието над деца.</p>
	<p>Културни практики и вярвания (признати социални роли и отговорности - допускания за причината и следствието - които могат да повлияят на желаните резултати/промени)</p>	<p>УНИЦЕФ проведе неотдавна кампания за повишаване на информираността по въпросите на злоупотребата с деца „Да превърнем невидимото във видимо“, но осъзнаването на значимостта на проблема продължава да се извежда като основен проблем сред хората, с които разговаряхме, което предполага, че може да е време за нова разяснителна кампания.</p>

Област	Определящ фактор	Пречки/Предизвикателства
		<p>Напоследък се наблюдава неочаквана реакция срещу закона закрила на детето – една гласовита група родителски сдружения изправиха правата на родителите срещу правата на детето и намеренията на държавата в личния живот. В основата на това е загрижеността, че служителите на ОЗД имат правомощия да вземат детето ти, а те оспорват правото на държавата да се меси в “семейните работи”. Това е социален проблем, който изисква обучение на обществеността за това какво правят и какво не правят социалните служби.</p> <p>Вече споменатата „култура на наказания“, води до липса на съпричастност към децата, които са привлечени под отговорност от правосъдната система.</p> <p>Неравнопоставеността на половете и „вярванията“ в културни „традиции“ поддържат злоупотреби като напр. „бракове на деца“ и сексуално малтретиране на млади момичета.</p>
	<p>Непрекъснатост на използването (мярка за пълното и адекватно използване на услугите/приемането на практиките)</p>	<p><i>„Не винаги знаем какво ще се получи ...“</i></p> <p>Всяка институция изглежда работи със свои собствени критерии и процедурите не са ясни (липсата на разбиране за това как работят другите системи е общ проблем). Някои агенции правят свои собствени оценки, вземат самостоятелни решения и едва след това уведомяват ОЗД за тях. Липсата на последователност означава да има различни реакции.</p> <p>Необходимостта от системата е голяма, но липсва доверие в нея. Една ключова агенция сподели, че практиката на тяхната организация е да не се обаждат на ОЗД по телефона, а вместо това да пишат официални писма. Това се дължи на пълна липса на доверие в системата и желанието всички контакти да са документирани. Друга загриженост се дължи на това, че отделните работници вземат решения самостоятелно, а няма доверие в квалификацията, равнището на уменията и обучението на персонала на ОЗД правилно да разпознават или да се намесват в случаите на насилие над деца.</p> <p>Липсата на необходимият 24-часов достъп до социалните работници (сега те работят от 9 до 5, само в работните дни) създава проблеми.</p>

Област	Определящ фактор	Пречки/Предизвикателства
		<p>Има опасение, че преподавателите в училище в много случаи предпочитат да се опитат да решат проблема със собствени сили и насочват случаите към училищния психолог, ако изобщо предприемат нещо. Заинтересованите страни постоянно споделяха, че учителите от системата на образованието често не подават сигнали в ОЗД, защото не приемат това като своя задача. А тези, които са наясно със своята отговорност да подават сигнали, понякога до такава степен нямат доверие в системата, че по тази причина съзнателно не подават сигнал. Само образование на родителите само по себе си също не е успешен вариант – сравненията преди и след обучението показват промяна в знанията, но все още не водят до намаляване на прилагането на телесното наказание и на преобладаващите нагласи към напляскване. Може би са необходими по-силни послания за вредата, която се причинява на децата.</p>
<p>Качество</p>	<p>Качество (отнася се за спазването на минималните стандарти, които се определят от национални/международни норми за ефективно обслужване)</p>	<p><i>„Когато системата е претоварена, детето е това, което страда.“</i></p> <p>Системата за закрила на детето трябва бъде развита и реформирана като цяло. Тя е много млада – законът е приет едва през 2000 г., а задълженията и търсенето продължават да нарастват. На ОЗД се гледа като на основния носител на отговорност. Ако всички сигнали трябва да се подават там, тогава системата трябва да се организира по-добре и да е обезпечена с необходимите ресурси. Качеството на услугата като цяло е непостоянно. Някои примери включват Шумен, където координационният подход дава резултати, което според работниците го прави пример за успешен подход. На практика всяка институция сама обучава своя персонал и от АСП смятат, че съвместното обучение на МДЕ в най-голяма степен би съдействало за успешното прилагане на координационния механизъм - на място, на терен, във всяка община. Необходимо е качеството на социалните доклади да се подобри. Заинтересованите страни споделиха, че съдиите вземат решения въз основа на тези доклади, и дори в администрацията на омбудсмана се получават оплаквания, че докладите не са добре изготвени. Социалните работници изглеждат немотивирани или твърде заети, за да изготвят доклади с необходимото качество И отново, това е сфера, която може да бъде подобрена чрез обучение и разработването на стандартни формуляри за докладите.</p>

4.4. Възможности и обещаващи практики

Област	Определящ фактор	Възможности/ обещаващи практики	Фокус
<p>Благоприятна среда (социални, политически, бюджетни и институционални определящи фактори, необходими за постигане на резултати за децата)</p>	<p>Социални норми (специфични за конкретния контекст правила/поведение, което хората следват, тъй като вярват, че другите очакват това от тях)</p>	<p>УНИЦЕФ спонсорира обучения за родители за справяне с проблемите в поведението като представя алтернативи на телесното наказание. Все още не е ясно какво е въздействието на тези програми върху промяната на социалните норми. Съществува обаче мнението, че новите поколения използват телесно наказание в по-малка степен - Интернет се явява сериозен ресурс за семейства в България и допринася за осигуряването на информация за родителите, както и за променящите се социални норми по този въпрос.</p> <p>Предложение за обучение за учители – за разпознаване и реакция. То ще включва и материали за борба с тормоза.</p> <p>Националната мрежа за децата, организацията-шапка на НПО (124), които работят в подкрепа на децата е насочила една кампания към три правата на децата с цел промяна на нагласите на обществото към малките деца.</p>	<p>Шумен е една от областите, в която УНИЦЕФ изпълнява програми (в 3 от 28-те области на страната), и е пример за област, в която нещата се развиват много добре.</p> <p>В Шумен има пилотна програма за патронажни сестри и тя е обхванала вече 1500 семейства, въпреки че има капацитет за повече, но се наблюдава съпротива от страна на някои лекари. Полезно би било да се положат усилия за промяна на обществената информираност за това колко критични за децата са ранните години.</p> <p>Може да е полезно също известно допълнително обучение, което да подпомогне разпознаването на симптомите на насилие при много малки деца.</p>
	<p>Законодателство/ политика (включва закони, съдебни органи, вземане съдебни решения - набори от принципи и дългосрочни цели, които стоят в основата на създаването на правила и насоки, които направляват цялостното планиране и развитие</p>	<p>Синхронизация на закона за закрила на детето с проблемите на децата в конфликт със закона.</p> <p>Понастоящем се полагат усилия за промени в законодателството за децата. Беше споменато, че има работна група, която в момента:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Подготвя предложения за изменения в Наказателния кодекс, свързани с разпоредбите за разпит на жертви и свидетели на престъпления. 	<p>УНИЦЕФ е изпратил писмо до министъра на правосъдието, да се разгледат въпросите за децата извършители, за да се избегнат конфликтите между давателите на законодателни актове. На обясненията на децата все още не се придава никаква тежест спрямо обясненията на възрастните.</p> <p>УНИЦЕФ подкрепя и специализираните стаи за изслушване „сини стаи“ за деца.</p>

Област	Определящ фактор	Възможности/ обещаващи практики	Фокус
		<p>2. Изготвя доклад, включващ точните изменения в нормативните актове, свързани с детското правосъдие, ако такива се предложат до края на тази година.</p> <p>Задължението да се представят социални доклади в съда би било полезно - особено за да се получи представа за заобикалящата детето среда и условията лично за него. Това би повишило репутацията и стойността на професията социална работа(ако докладите са изготвени добре и се разглеждат като актив на системата).</p> <p>Подготвя се национална образователна политика, която включва предложения за това как да се справяме с проявите на тормоз в училище</p>	<p>Те са предназначени за правилното интервюиране на децата или дори за провеждане на официални съдебни изслушвания с целия необходим персонал (полиция, прокурор, съдия, и обвиняем) зад еднопосочно огледало. Броят на тези стаи в цялата страна е ограничен. УНИЦЕФ също така изготвя правила за процедурата, по която да се използват „сините стаи” и това е една много обещаваща добра практика за деца.</p> <p>Проектът на УНИЦЕФ „Подкрепа за деца в риск, деца в конфликт със закона и техните семейства“ е особено успешен в осигуряването на целеви програми за обучение на системите за закрила на детето и детско правосъдие и създаването на услуги в общността, за да се гарантират правата на децата, настанени в институции. В сравнение с начало на проекта, броят на децата, настанени във възпитателни интернати е намалял. Във връзка с него започна и изпълнението на проекта „Подкрепа за децата в конфликт със закона, децата в риск и техните семейства“ в област Сливен. Започна и прилагането на много на брой обещаващи практики.</p> <p>Проектът на УНИЦЕФ „Подкрепа за деца в риск, деца в конфликт със закона и техните семейства“ е стартиран с цел осигуряване на целева програма за обучение в</p>

Област	Определящ фактор	Възможности/ обещаващи практики	Фокус
			<p>системите на закрилата на детето и младежкото правосъдие и създаване на услуги в общността за гарантиране на правата на детето в институциите. След началото му, броят на децата, настанени в корекционни училища е намалял. Започнали са много обещаващи практики.</p>
	<p>Бюджет/разходи (разпределение и усвояване на необходимите ресурси, които са от решаващо значение за постигане на желаните резултати)</p>	<p>Фондация Оук вече десет години финансира проекти в областта на превенцията на сексуалното насилие и сексуалната експлоатация на деца. Те оказват подкрепа по отношение обучението на ОЗД за идентифициране на сексуално насилие. Сега са се фокусирали върху първичната превенция - и биха могли да бъдат възможен партньор в съфинансирането на някоя инициатива.</p> <p>Фондацията скоро ще разпространи насоки и процедури (във връзка с борбата със сексуалното насилие над деца), които ще бъдат изискване при отпускането на финансиране, което е още един положителен начин за осигуряване на прилагането на новите умения. Тази фондация вече е поела инициативата да изготви Документ за политиката за опазването на децата, за да гарантира, че организациите, с които е свързана, спазват стандарти, които защитават правата на децата от посегателства и злоупотреби; много проактивна и прогресивна практика.</p>	<p>Центровете, финансирани от УНИЦЕФ (като тези в Шумен например) са ефективни, защото разполагат с необходимото финансиране и ресурси. Там се наблюдава сериозна добра воля и променящите се нагласи са положителен знак.</p>

Област	Определящ фактор	Възможности/ обещаващи практики	Фокус
	<p>Управление/координация (главни и измерими прояви за оценка и наблюдение на доброто управление, което прави възможно предоставянето на основни услуги)</p>	<p>Подобряване на връзката и съвместната работа на ДАЗД с прокуратурата (заседание, насрочено за средата на юли).</p>	<p>Персоналът на СКЦ, финансиран от УНИЦЕФ полага усилия да подава сигнали за случаи на ранни бракове до ОЗД, които от своя страна подават сигнал до прокуратурата, но нищо не се случва. Те са иницирали съвместна среща, за обсъждане на два належащи въпроси: 1. ранните бракове и 2. употребата на наркотици в тези общности. Поканени са били всички заинтересовани страни, включително лидери на общността. Не е имало представители само от прокуратурата. Резултатът е засилено полицейско присъствие и намаляване на разпространението на наркотици. Ще се опитат да проведат още една среща в края на месеца. Това е един добър пример за мобилизиране на сътрудничеството със заинтересованите страни за решаване на проблемите, свързани на насилието над деца.</p>
<p>Предлагане (реален оперативен капацитет на съответните институции, действащи лица и системи, отговорни за предоставянето на услуги)</p>	<p>Наличие на най-необходимите материали (нужни за предоставяне на услуги на децата - включват подходящи и най-необходимите запаси в „местата за предоставяне на услуги“)</p>	<p>Националната телефонна линия за деца възприема себе си като вход в системата за закрила на детето, като може да бъде също и най-достъпната услуга за децата от ромски произход в цялата страна, до които традиционно е трудно да се стигне. Въпреки това, все още има проблеми с подходящото кадровото обезпечаване на телефонната линия, а ниският дял на насочване на случаите към ОЗД също е тема за по-нататъшно проучване.</p>	

Област	Определящ фактор	Възможности/ обещаващи практики	Фокус
		<p>От ДАЗД споделиха, че са изготвили списък със специалисти (напр. опитни психолози и социални работници), които са на разположение за консултации и могат да осигуряват кризисна интервенция. ОЗД обаче, не приемат този списък като ценен за тях, тъй като не разполагат с необходимите ресурси да осигурят достъп до (да заплатят за) услугите на тези експерти.</p>	
	<p>Достъпът до услуги с адекватно кадрово обезпечаване, съоръжения и информация (физически достъп на целевите групи до услугите, съоръженията и информационни центрове/лица, предоставящи информация - включва квалифициран персонал)</p>	<p><i>„Хората се страхуват, когато са несигурни“.</i></p> <p>Знанието е от решаващо значение за успешната реакция на системата на проблемите, свързани с насилието над деца и е необходимо всички специалисти, които работят по тези проблеми да получат стандартизирано обучение.</p> <p>Създаване на капацитет на социалните работници в системата. Провежда се дискусия за необходимостта от професионални стандарти за социални работници, като беше цитирана и идеята за Национален център за обучение по социална работа.</p> <p>Министерство на вътрешните работи описва обещаващата национална програма „Работа на полицията в училище“, в рамките на която специално обучени полицейски служители отиват в училищата, с цел превенция на престъпността и виктимизацията на децата. Да предотвратят противообществените прояви и да насърчат безопасността чрез различни теми като:</p>	<p><i>„УНИЦЕФ инвестира в нас“</i></p> <p>Персоналът сподели, че чувства подкрепа в работата си, защото има достъп до добра супервизия и обучение. Комплексът за социални услуги (КСУ), се управлява от ИСДП, който е лицензиран за предоставяне на различни социални услуги. През 2005 г. ИСДП е започнал да предоставя услуги в различни области на страната (проектът в Шумен е само един от многото примери), като те са постигнали успех в събирането на различни услуги на едно място. Успехът на тези услуги се дължи също и на наличието на специалисти и доброто обучение и супервизия за служителите. Тези програми на КСУ осигуряват интегриран подход и се стараят да включват различни специалисти и услуги (социални, образователни, психологически, правни и т.н.) чрез използването на направления. Пример за тази успешна интеграция е наличието на т.н. „синя стая“ в няколко области.</p>

Област	Определящ фактор	Възможности/ обещаващи практики	Фокус
		<p>опасностите в Интернет, превенция на употребата на наркотици, както и насърчаване правата на децата. Програмата все още не е достигнала до всяко училище поради ограничените ресурси. Друг проект на МВР е свързан с обучение на полицейските служители за провеждане на разследване в случаите на сексуално насилие и за измененията и допълненията в съответната нормативна база. Ежемесечните форуми осигуряват модел на партньорско обучение за полицейските служители. Министерството на образованието и науката посочва редица успешни програми (нито една, от които вече не работи за съжаление). Те включват: Национална кампания „Участвай и промени!“ (Училище без насилие и стереотипи, определени от пола) на Фондация „Джендър образование, изследвания и технологии“ (съвместен проект с Националната мрежа на децата) за промяна на стереотипите, свързани с дискриминацията, основана на пола в училищата, в която са участвали доброволно 100 училища. Наред с това, те са работили за въвеждането на механизъм и набор от показатели за борба с тормоза в училище.</p> <p>Семейно-консултативните центрове се открояват като обещаваща практика, която осигурява мобилни услуги за подобряване на резултатите на децата в маргинализираните общности.</p>	<p>Напоследък се поставя акцент върху превенция на институционализацията на деца и влизането им в конфликт със закона чрез изграждане на капацитет и разширяване на услугите, което се подкрепя от УНИЦЕФ от 2006 г. насам.</p>

Област	Определящ фактор	Възможности/ обещаващи практики	Фокус
<p>Търсене (отразява географски, финансови, социални и културни фактори, които улесняват/пречат на целевата група да се възползва от услугите)</p>	<p>Финансов достъп (достъпност на услугите от финансова гледна точка за целевите групи - включва преки (такси) и непреки (транспорт) бариери)</p>	<p>Посочените услуги са безплатни и достъпни за съответните целеви групи. Въпреки това, не във всички области на страната са осигурени всички услуги, което оставя много място за растеж.</p>	
	<p>Културни практики и вярвания (признати социални роли и отговорности - допускания за причината и следствието - които могат да повлияят на желаните резултати/промени)</p>	<p>Фондация „Асоциация Анимус“ разказа за един проект, включващ група деца, които са направили рекламното видео филмче за телефонната линията (PSA video), а Министерството на образованието провежда конкурс за деца за проектирането на уебсайт с насоки за закрила на детето, предназначени за родители и деца. И двете инициативи са наистина сполучлив начин информацията да достигне до децата и семействата. Наред с това, проектът „Училище без насилие“, подкрепен от УНИЦЕФ и Министерството на образованието има за цел да направи училището добра среда за децата. По конкретно, като се насочва към превенцията и реагирането на проблемите на насилието и тормоза. Изследването „Резилианс – България“, като част от проекта „Бамбу“ (възложено от фондация Оук) е установило, че има категорични свидетелства за семейството като източник на резилианс за децата, което допълнително подчертава значението на мерките насочени към подкрепата на семейството.</p>	

Област	Определящ фактор	Възможности/ обещаващи практики	Фокус
	Непрекъснатост на използването (мярка за пълното и адекватно използване на услугите/приемането на практиките)	Налице е разбиране, че когато става дума за вземане на решение за настаняване на дете, много полезно би било, ако ОЗД са в състояние да съберат достатъчна по обем потвърдена предварителна информация, която би дала представа колко дълго може да се очаква детето да остане в системата за грижи.	
Качество		Документът „Методиката за условията и начина на предоставяне на социалната услуга Звено „Майка бебе““ дава ясни и последователни насоки за ефективното функциониране на услугата.	Най-добро за улесняване прилагането на координационния механизъм би било съвместното обучение на мултидисциплинарните екипи - на място, на терен и във всяка община. Има опасения, че насоките за МДЕ може да не са достатъчно ясни, за да се определи отговорността.

5. Обобщение и сфери на влияние

Един от разгледаните ключови документи е Оценка на реформата в системата за закрила на детето в България (Харизанова, 2007 г.), който прави задълбочен преглед на актуалните към онзи момент цели на УНИЦЕФ, а именно: (а) подобряване на политиките и програмите, насочени към детето на национално и областно равнище; (б) способност на местните власти да планират предоставянето на социални услуги за деца на областно и на общинско равнище, на базата на подходи, основани на правата на човека и управление, основано на резултатите; (в) организациите на гражданското общество да участват в планирането, изпълнението, мониторинга и оценката на програмите за закрила на детето; и (г) децата от най-уязвимите семейства, включително децата от ромски произход: (i) да получат по-добра родителска грижа; (ii) да имат адекватен достъп до услугите за закрила; (iii) да имат умения и да усвоят практики за предотвратяване на рисковото поведение; и (iv) да останат в училище.

Въпреки че това са амбициозни и поставящи предизвикателства за постигането им цели, настоящият преглед установи, че голяма част от тази работа е в различни етапи на завършеност и много аспекти на системата вече са намерили вярната посока и се движат напред. По-важното е, че този доклад дава конкретно определение за „промяна“, което продължава да бъде приложимо и за настоящия анализ, в смисъл, че промяната „представлява реформа, когато е налице публично приета цел, логична последователност от стъпки, водещи към новата ситуация (определена в целта)“, последвана от правилно „функциониране на системата за закрила на детето (структури, институции, механизми)“ (стр.13). В доклада се отчита също така, че основните заинтересовани страни, главно държавни структури, продължават до голяма степен да носят отговорност за успеха на система посредством осигуряването на адекватни ресурси, както финансови, така и от гледна точка на човешкия капитал. Това остава основен проблем за продължаващото развитие на една успешна система за реагиране. Системата на социалните услуги в България понастоящем се подкрепя от държавата и други донори, като социалните услуги по принцип са безплатни за потребителите. Продължава да има обаче крайна нужда от текущи инвестиции в системата, за да се подкрепи постоянната необходимост от растеж и развитие.

В доклада от 2007 г. се посочват също и няколко ограничения, които явно продължават да са актуални и към днешна дата, включително затруднения с мониторинга и отчитането, които трябва да се преодолеят, така че плановете за действие да могат да бъдат реализирани, както и необходимостта от единна информационна система, за да се подобри събирането на данни за анализ и за усилията за осъществяване на промяната. И в тази сфера обаче, подобрене може да се постигне единствено чрез постоянна финансова подкрепа от страна на държавата за насърчаване на това равнище на технологична инфраструктура.

Важно е да се отбележи, че сегашната система е много млада. Социалната работа като професия в рамките на университетската система в България е призната едва през 1989 г. и все още няма силна професионална организация на социалните работници или механизъм за саморегулация (напр. няма професионални стандарти). Съдиите са включени едва след приемането на Закона за закрила на детето през 2000 г. Както показва представеният по-горе анализ на определящите фактори, системата е постигнала голям напредък в един относително кратък период от време. В много случаи изглежда, че не е необходимо да се създават нови услуги или проекти (например съществуващите рекламни видеа), а по-скоро да се инвестират сигурни текущи финансови ре-

сурси, за укрепване на съществуващите подходи и за разширяване на успешните практики. В момента все още има няколко входа в системата - от сигналите, подадени от отделни лица (самите деца, семейството, членове на общността или специалисти от съответния сектор) до ситуации, които се установяват по време на посещения на длъжностни лица за мониторинг и оценка.

Развиват се много обещаващи практики, но все още има някои ключови сфери, които трябва да се подобрят, и по-специално необходимостта от:

1. Изграждане на капацитета на системата и подобряване на координацията:

- a. Необходимо е още обучение на специалистите. По-специално за социалните работници в ОЗД и персонала в сферата на образованието и здравеопазването, и за специалистите в системата на правосъдието (полиция, прокурори, съдии); за всички точки за контакт по отношение на благосъстоянието на децата. Необходимо е обучение по правата на детето, както и по насоките за идентифициране, оценка и дори поемане на ангажимент. Ползена би била основна информация по отношение на развитието на детето и поведенчески показатели за насилие.
- b. Повече отчетност в процеса на работа на МДЕ и по-конкретно изясняване на ролите и възможностите за текущо интердисциплинарно обучение.
- c. По-голяма координация между доставчиците на услуги. (напр. Националната телефонна линия за деца, ОЗД и НПО)
- d. Разработване на правителствен бюджетен план за удовлетворяване на потребностите от базисни ресурси за работа в организациите в системата (напр. кадрово обезпечаване, компютри, хартия, превозни средства и гориво).
- e. Разработване на механизъм за проследяване и координиране на данните в цялата система (напр. гарантиране, че полицейските доклади съвпадат с докладите на ОЗД и случаите на насилие над деца „не изпадат през пролуките“).

2. Очертаване на ясни пътища през системата и насърчаване на достъпа:

- a. Определяне на главните носители на отговорността за управлението на случаите (напр. ОЗД)
- b. Определяне на ключови канали за достъп (телефонната линия, ЦОП, СКЦ, домашни посещения, секторите на здравеопазването и образованието)
- c. Привеждане в изпълнение на съответното законодателство в подкрепа на жертвите (например Закона за защита от домашното насилие – извеждане на извършителя преди жертвата)
- d. Създаване на общностни центрове – съвместно разполагане на услугите за насърчаване на достъпа до тях, както и професионална координация между тях. (напр. моделите в Шумен и в другите области, които работят добре)

3. Надграждане на обещаващите практики:

- a. Изисква всички програми да предоставят доказателства за своята ефективност. Това означава поставянето на програмата на основата на формулирана теория на промяната и раз-

работване на методика за наблюдение и оценка, което дава възможност на програмите да демонстрират дейности и резултати, постигнати от прилагането на теорията на промяната на практика.

- b. Развитие на партньорството между секторите за улесняване на достъпа и комуникацията с цел подобряване на резултатите.
- c. Въвеждане на задължителни единни указанията за докладване.

4. **Насърчаване на информираността за насилието над деца:**

- a. Културата на насилие над децата трябва да се промени - социалните норми продължават да бъдат една от причините за продължаващото толериране на тази злоупотреба. Промяна на обществените нагласи за преминаване към нулева толерантност по отношение на насилието над деца.
- b. Насърчаване на положителните родителски практики за превенция на насилието над деца
- c. Насърчаване на образованието на обществеността за разпознаване и реагиране на насилието над деца (така че всички хора да знаят какво да правят, когато то се случи).

5. **По-ранна намеса:**

- a. Необходимо е да се подпомага семейството - много семейства страдат от недостатъчна образованост и от финансови проблеми и това са рискови фактори - подобряване на действащите механизми за социално подпомагане/семейни помощи за деца.
- b. Насърчаване на доброто психичното здраве в общността и превенция.
- c. Разглеждане и работа за преодоляване на проблемите, свързани с домашното насилие, тъй като това едно от явленията, които са тясно свързани с практиките на малтретиране на деца.
- d. Ангажиране на мъжете и момчета и предприемане на действия за предотвратяване/прекратяване на насилието над жени и деца, преди да е започнало.
- e. Ангажиране на децата в качеството им на граждани да насърчават ненасилието, докато се превръщат в следващите възрастни.

Много е важно да се отбележи, че в една система с толкова слаборазвити и недостатъчно ресурсно обезпечени услуги за алтернативна грижа (като напр. приемно семейство и настаняване в семейство на роднини или близки) акцентът трябва да се подстави и върху създаването на услуги за подкрепа на семейството (интервенции, услуги за превенция, помощ за доходите, образование и т.н.), за да може то да се наблегне на задържането на детето в семейния дом. Важно е, че сегашната система съдържа много ключови компоненти на една успешна ответна реакция за закрила на детето и е налице обща положителна нагласа сред специалистите по отношение на важността на тази система, както и добра воля за нейното подобряване. Това, което е най-необходимо на този етап обаче, е постоянен ангажимент за финансиране от страна на държавата, за да се подкрепят успешните резултати. Постоянната и надеждна помощ за подкрепа на подобряването на системата по отношение на инфраструктурата, кадровото обезпечаване и основните материали е от решаващо значение за започването на положителната промяна.

5.1 Подлежащи на промяна сфери на влияние

Една добре работеща система, създадена за подкрепа на децата и семействата, включва дейности в шест ключови сфери:

1. Информираност за проблема и знания
2. Умения
3. Поведение
4. Наличие на активи в общността
5. Условия за живот
6. Материални ресурси

УНИЦЕФ и неговите партньори в България понастоящем имат програми, насочени в много от тези сфери. Ърл и съавтори определят ефектите от една програма като „промени в поведението, отношенията, действията или дейностите на хората, групите и организациите, с които програмата работи пряко.“ (Earl, Carden и Smutylo, 2001 г.). Така въздействието на една програма може да се реализира на множество равнища в системата. Чрез картографиране на елементите на системата и свързването им с теорията на промяната, заинтересованите от този програма страни – от персонала до администрацията и финансиращите организации и партньорите, ще могат по-добре да съгласуват действията си, за да подпомогнат постигането на желания ефект и резултати.

Една нововъзникваща рамка, която подкрепя целите на УНИЦЕФ и неговите партньори в работата по проблемите на насилието над деца е т.н. „Колективно въздействие“ (Collective Impact, Kania и Kramer, 2011 г.). Рамката за колективно въздействие е разработена с оглед на сложността, като е използван опитът на нестопанския сектор и на други организации, на които е възложено да работят по мащабни, комплексни проблеми, но които все пак се нуждаят от средство, за да работят като продължават да отчитат тяхната сложност. Петте условия за колективно въздействие отразяват стремежите и изискванията на една ефективна, работеща качествено система за закрила на детето и насърчаване на здравето. Те включват:

1. Обща програма (A common agenda)
2. Общи системи за измерване (Shared measurement)
3. Взаимно укрепващи се дейности (Mutually reinforcing activities)
4. Постоянна комуникация (Continued communications)
5. Подкрепяща инфраструктура (Backbone support)

Много от тези условията за колективно въздействие вече са налице. Например, общата програма за подобряване на реакцията в случаите на насилие над деца е едно от тях. Все още има нужда от цялостно разработване на модел за общо измерване, което по-конкретно да свързва нуждите на правителството, финансиращите организации и заинтересованите страни от измерители на информираността и ефективността, които да помагат за идентифицирането на проблемите,

както и за отчетността на услугите. Използваните понастоящем механизми включват различни проучвания (досега са правени няколко проучвания на общественото мнение, както и текущото оценяване на ефективността на Координационния механизъм). Поддържането на документация от агенциите (напр. статистически данни от полицията, ОЗД и националната телефонна линия) е част от началните усилия за получаване на реалистична картина за проблема с насилието над деца и трудностите, пред които е изправена системата в работата за преодоляването му. Полагането на известни усилия за координирането на тези измерители е важно, за да се създаде по-цялостна представа за положението в рамките на отделните области и в страната като цяло. Това също така ще подкрепи насърчаването на взаимно укрепващи се дейности, като отличен пример за това е работата на МДЕ, както и ще подкрепи нуждата от повече междусекторни обучения за създаване на постоянни канали за по-добра комуникация.

В тази рамка, УНИЦЕФ е в идеалната позиция да играе ролята на организация, осигуряваща подкрепяща инфраструктура в системата по въпроса с насилието над деца, като предлага ресурси и координация на различните правителствени и неправителствени агенции. Профилът на актуалните дейности на УНИЦЕФ показва, че в известна степен тази работа вече извършва. От своята позиция на организация, осигуряваща подкрепяща инфраструктура, УНИЦЕФ е в по-добра позиция да открие и проучи възможните области на постигане на синергия между различните съставни части, да окаже помощ за оформяне на обща програма, да гарантира, че взаимно укрепващите се дейности се изпълняват координирано и да осигури фокуса за обща система за измерване. С приемането на рамката за колективно въздействие ще се изяснят различните роли и ще се намалят излишните дублирания, които затрудняват системата. УНИЦЕФ има предимството да е в състояние да се съсредоточи изключително върху проблема с насилието над деца в този контекст – проблем, който в момента е един от тези, за които другите организации в сектора трябва да отделят внимание, наред с многото други области на действие (напр. образование, наказателно правосъдие, полиция). УНИЦЕФ вече е в позицията да изпълнява тази роля по силата на своето широко ангажиране с организациите в цялата система във връзка с проблема с насилието над деца, и важната роля, която изпълнява за координирането на настоящата инициатива.

6. Подкрепа за съставните елементи на промяна: използване на концепциите от теорията на промяната за насърчаване на развитието на системата и подобряване на качеството при реакциите в случаите на насилие над деца.

Подходът, основан на теорията на промяната е продукт от първоначалната работа, проведена в Института Аспен (Aspen Institute), който проучва начина, по който се променят общностите (Fulbright-Anderson и Auspos, 2006 г.). При прегледа на научната литература и знанията към тогавашния момент, са установени празнини между начина, по който програмите създават и илюстрират своята логика, дейностите, които се изпълняват и очакваните резултати. Подходът, основан на теорията на промяната се предлага като по-широка рамка за събиране на свидетелства, знания, основани на практиката и оценъчното мислене за планирането и оценяването на една програма, особено при програмите в общността и международните програми за развитие. Теорията на промяната е средство за разбиране на логиката на това защо се прави една програма, защо от конкретна стратегия или процес се очаква да постигне определени резултати, и средство за формулиране на основни хипотези, които са в основата на начина, по който работи и е проектирана една система. Подходът на теорията на промяната като цяло се използва за изследване на инициативите на дадена политика, където сложността е основна характеристика на средата, в която работи въпросната политиката.

Добре разработената теория на промяната дава насоки за вземане на решения и поемане на отговорност. Forti (2012 г.) твърди, че силна теория на промяната е тази, която успешно отговаря на шест ключови въпроса:

1. Върху кого искате да окажете въздействие или за кого да осигурите полза (целево население)?
2. Каква полза желаете да постигнете (резултати)?
3. Кога ще ги постигнете (времеви период)?
4. Как вие и другите ще реализирате това (дейности, стратегии, ресурси и т.н.)?
5. Къде и при какви обстоятелства ще изпълнявате работата си (контекст)?
6. Защо смятате, че вашата теория ще се потвърди (допускания)?

Това се усложнява допълнително, когато разглежданата програма се занимава с проблеми, които са комплексни по характер. Комплексен проблем е този, който има множество източници на влияние, които едновременно се застъпват, взаимодействат си и взаимно си противодействат; работи при силно динамични условия; чувствителен е по отношение на контекста; и за преодоляването му са нужни перспективата и енергията на множество агенти, работещи в сътрудничество. В конкретния случай, сложността се изразява в търсенето на системна реакция на насилието над деца в обществото. УНИЦЕФ събра заинтересованите страни на семинар за разглеждане на Анализа на определящите фактори и посочените по-горе шест въпроса като предварителен подход, чрез който да се започне да се осмисля теорията на промяната. Участниците се съгласиха, че макар желаният краен резултат да е намаляване на случаите на насилие над деца в България, актуалната цел е да се подобри способността на системата да реагира на това явление. И по-конкретно, бяха определени четири целеви групи:

1. Широката общественост (нагласи към насилието над деца)

В тази връзка резултатът, който трябва да се постигне е повишено разбиране и информираност за това, какво представлява насилието, правата на детето, приложимото законодателство и задълженията и начините за подаване на сигнали. Един допълнителен резултат би бил постигането на такива промени в нагласите, които да бъдат демонстрирани чрез инициативи на финансовата политика на държавно равнище, които да направят възможна подкрепата за системни подобрения в превенцията и интервенцията. Препоръчаните дейности/стратегии са за надграждане/продължаване на кампаниите рекламни видеоматериали, насочени към широката общественост (PSA), като напр.: „Да направим невидимото видимо“ на УНИЦЕФ, видеото, в което децата споделят своята гледна точка за насилието и безопасността на Фондация „Асоциация Анимус“.

Това е област, в която УНИЦЕФ вече активно участва и може да продължи да изпълнява функцията на водещ за определянето на момента за провеждане на такива кампании, както и за това да ги поддържа „живи и актуални“. Тази сфера на влияние се основава на допускането, че основната причина за насилието над деца е липсата на информираност, което се приема също и за причина за продължаващото неподдаване на сигнали за такива случаи. Измерител на резултата би било документирано повишаване на броя на случаите, за които се подават сигнали от широката общественост, както и от компетентните специалисти (учители, лекари и т.н.), включително насочване към МДЕ. Допълнителен резултат може да бъде отпускането в отговор на това на държавно финансиране за насърчаване на информираността и отзивчивостта в рамките на системата.

2. Социалните работници в ОЗД и другите компетентни специалисти (като напр. в сферата на образованието и здравеопазването)

Тази група е определена за целева, въз основа на желанието резултат да се изгради капацитетът на основната група специалисти, които трябва да бъдат първото звено за контакт при проучването на повечето случаи на насилие над деца. Обратната връзка от заинтересованите страни показва желание и готовност от страна на специалистите да развият уменията и увереността в своите способности да разпознават и да реагират на случаите на насилие над деца. Специалистите често споделят мнение и убеждения, сходни с тези на широката общественост и имат нужда от специализирано обучение за правилно разпознаване и реагиране. Макар потенциалните дейности да са както краткосрочни, така и дългосрочни, може да се очаква, че при наличието на инициативи за текущо обучение и изграждане на капацитет, бавно и стабилно промяната ще се реализира. В тази връзка дейности като напр. общо обучение, което се провежда редовно и е пряко свързано с приложимото законодателство, така че ключовите фигури, които са първите, които трябва да реагират (напр. социалните работници в ОЗД) да познават правата на децата и отговорностите на специалистите да ги закрилят, както и наличните механизми за закрила. За това са необходими значителни ресурси, включително привеждане в действие на стандартите за практиката на социалната работа за закрила на детето; включително стандартизиране на документацията и другите инструменти на професията. Тази работа трябва да се осъществи в сегашните звена на ОЗД. След като се разработи и в течение на провеждането на това обучение, то трябва да бъде разширено и подходящо адаптирано, за да бъде включено в професионалното насочване на всички бъдещи служители. За да се поддържа актуална подготовката на специалистите, необходимо е на всеки 2-5 години да се провеждат опреснителни програми, въз основа на наличните ресурси и за всички промени в приложимото законодателство. Освен това, съответните елементи на учебните програми за семейното насилие и закрилата на детето трябва да бъдат разработени и да се включват задължително във всички програми за обучение по социал-

на работа (или в обучението за други услуги – напр. психология, здравеопазване, образование). УНИЦЕФ може да изпълнява роля в подкрепата на създаването и разпространението на такива учебни програми за професионално обучение след средно образование.

Допускането, което е в основата на този подход на теория на промяната има няколко компонента: 1) той пряко допринася за по-професионална работна сила, която е в състояние да подходи към въпроса по-адекватно и ефективно (напр. по-доброто качество на социалните доклади ще окаже влияние при вземането на съдебните решения и дава основание за бъдещите искания за подкрепа); 2) създава собствена експертиза в секторите, която ще насърчи възможностите за текущо обучение и квалификация (чрез супервизия и други форми на формален и неформален обмен на знания); 3) също така, когато работната сила е с по-висока степен на професионализъм има по-голяма вероятност тя да идентифицира нови потенциални сфери, в които да се постигне подобрене, като така се създава по-устойчив климат за усъвършенстване и иновация, и 4) по-добре информираната и подготвена работна сила в социалната сфера ще генерира по-силни предложения за политики, както и ще допринася за постоянни инициативи за промени в обществото и управлението. Наред с това, такива промени биха накарали широката общественост и другите включени сектори да видят, че работещите в ОЗД разполагат с уменията и имат правомощия за намеса (нещо, което сега липсва).

3. Мултидисциплинарни екипи (МДЕ) -посредством Координационния механизъм

Беше подчертано, че координационният механизъм е от ключово значение, тъй като е ясно, че едновременната работа на специалистите без подобна координация не би представлявала най-добра практика за подкрепа и закрила на децата. Проведе се обсъждане за необходимостта от по-голяма отчетност от страна на основните членове на координационния механизъм, за уточняване на ролите и отговорностите, както и за разработването на методика за съвместно управление на случаите. Все още има притеснения за каналите за подаване на сигнали, като резултатите от предварителното проучването сочат, че в ОЗД болшинството от сигналите се получават от родители, следвани от националната телефонна линия, полицията и системата на образованието. Статистиката показва, че само 5% са получени от лечебни заведения и само 1% - от личните лекари, което е особено тревожно, като се има предвид, че здравната система е най-логично първата или ранната точка на контакт със системата за установяване на нанесена на детето вреда. МДЕ са включени като целева група, като модел, който работи добре в много области, но все още не е оптимално в цялата страна. Тази положителна инициатива се е в критичния момент, когато дори малки подобрения може да пожънат големи резултати в определени общности. На семинарите беше подчертано, че все още има пропуски, които не са запълнени. Продължава да има липса на отчетност в някои области на страната, както и непознаване на работа на другите сектори и как съвместната работа може да подобри резултатите на всички.

Желаният резултат е членовете на МДЕ да знаят добре как се работи в другите сектори и да са техни посланици в своите сектори. Нуждата от такова широко разпространение на развитието на умения предполага създаването и прилагането на модела „обучение на обучители“, при който практикуващите специалисти усвояват основите на този модел и система, с цел да повишат своите собствени умения и знания (заедно със съответните техники), така че да обучават колегите си. Това ще гарантира, че във всеки сектор ще се получава и поддържа специфично за него и подходящо за ролята на представителите на съответния сектор в МДЕ обучение. „Обучението на обучители“ изисква човешки, както и финансови ресурси, учебна програма, която е съгласувана

с членовете на всеки включен сектор, механизъм за системното му провеждане (включително и оценяване) и методи за текущо подобряване на учебната програма в съответствие с развитието на знанията и практиките във времето.

Голяма част от концепцията за теория на промяната е свързана със знания и действия; това са двете сфери, върху които обучението може да има пряко въздействие, а именно да доведе до действия, основани на по-добра информираност. Моделът „обучение на обучители“ също така е по-устойчив и с по-малко разходи в сравнение с обучението, провеждано от експерти, до което има по-ограничен достъп, когато става дума за своевременното му провеждане. Той също така не поема ангажимент за формирането на системи, за които не носи отговорност и върху които няма усещането, че може действително да обещае, че ще окаже въздействие. (например, обучителната програма [от обучени обучители] се провежда в професионална среда, в рамките на която тя има влияние, а не е такава, която твърди, че може да окаже влияние, без да може да подкрепи тези свои твърдения или да има основателни очаквания да промени професионалната среда). Също както по отношение на желанието да се повиши капацитета на специалистите, които пряко предоставят услуги (като напр. социалните работници, посочени по-горе), допускането, което стои в основата на тази теория на промяната има няколко свързани компонента: 1) тя пряко допринася за по-високия професионализъм на работната сила във всеки сектор, като е в състояние да подходи към проблема по по-адекватен и ефективен начин; 2) създава собствена експертиза в рамките на секторите, която може да се използва за насърчаване на текущото междусекторно обучение; 3) по-информираната работна сила може с по-голяма вероятност да идентифицира нови потенциални сфери за подобрене, като така създава по-устойчив климат за усъвършенстване и иновации, и 4) такава по-добре информирана и подготвена работна сила в социалната сфера ще генерира по-силни предложения за политики, както и ще допринася за постоянни инициативи за промени в управлението, и по-специално по отношение влиянието за поемане на финансови ангажименти.

4. Държавната администрация (финанси) и други финансиращи организации

Потенциалните рискове при първите три целеви групи се състоят в това, че независимо от обема на ресурсите, осигурени за всеки подход (напр. информираност на обществеността и професионално обучение), сред заинтересованите страни преобладава становището, че има сериозен недостиг на ресурси за подкрепа на базисната инфраструктура на системата, така че да се гарантира постоянен успех. Например, липсата на адекватни възнаграждения на социалните работници и на основни ресурси във всички сектори, необходими за гарантиране на тяхната ефективност. Ключови събеседници в процеса на изготвяне на анализа на определящите фактори посочиха в тази връзка недостига на оперативни разходи като напр. за компютри, хартия за принтер и тонер, както и автомобили (и гориво) за предоставяне на необходимите услуги – социална работа, проверки и домашни посещения. Наред с това се наблюдава и липса на ресурси за подкрепа на необходимите консултантски услуги – като напр. правни консултации за работещите в ОЗД с цел да се гарантира ефективността при прилагане на законодателството. Тази значителна липса на ресурси е сред най-големите пречки за успешното подобряване на реакцията на системата по отношение на насилието над деца в страната. Макар да са направени сериозни инвестиции в социалните структури до момента, продължава да има нужда от разработване на по-ефективни средства за подкрепа на разрастващата се социална програма. Без да се работи за удовлетворяване на потребностите от адекватни ресурси, всяка програма за обучение би била ограничена по отношение на сравнително дългосрочното си въздействие. Следователно, наложително е да се определи една допълнителна целева група, която да включва хората, които може да са в със-

тояние да оказват влияние върху финансовата политика и върху възможните други източници за текуща финансова подкрепа, която осигурява основната структура на такава система. Дейностите може да включват инициативи за застъпничество, търсене на икономически консултанти за насърчаване на методите за работа по финансовите въпроси на национално равнище и работа с други външни донори, за да се продължи изграждането на съответния капацитет. Допускането при този подход е, че ангажирането на съответните министерства и други действащи лица, би довело до стабилност в секторите, което от своя страна би довело до подобряване на практиката и ефективността на работата, както и повишаване на общественото доверие в мрежата от социални услуги.

Теорията на промяната е инструмент за извличане, разкриване и формулиране на теоретичните и причинно-следствени връзки между дейностите, резултатите и ефекта от една програма. Когато се осигури прозрачност на стратегиите и логиката на една програма има много по-голяма вероятност различните заинтересовани страни да видят съвместния характер на начинанието и да повишат колективното въздействие на програмата. Препоръчва се този документ да се използва от УНИЦЕФ като основа за определяне на техния подход за продължаване на вече започналата важна работа за подобряване на реакцията на системата по отношение на насилието над деца. Споделянето на настоящия документи с хората, които може да окажат влияние върху следващия Национален план за действие за закрила на децата, би било друга положителна стъпка в ангажирането на съответните заинтересовани страни за превръщането на тези концептуални рамки в практически действия за промяна. Със сигурност в страната вече е набрана определена инерция и възможностите чакат.

Използвана литература:

Freymond, N., & Cameron, G. (Eds.). (2006). *Towards Positive Systems of Child and Family Welfare*. Toronto: University of Toronto Press.

Gilbert, N., Parton, N., & Skivenes, M. (Eds.). (2011). *Child Protection Systems: International Trends and Orientations*. New York: Oxford University Press.

Miller, L. E., Howell, K. H., & Graham-Bermann, S. (2014). Developmental Changes in Threat and Self-Blame for Preschoolers Exposed to Intimate Partner Violence (IPV). *Journal of Interpersonal Violence*, 29(9), 1535-1553.

Miller, P. J., & Goodnow, J. (1995). Cultural Practices : Toward an Integration of Culture and Development. *New Directions for Child Development*, 67, 5–16.

